

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ І СЕРЕДНІХ ВІКІВ**

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

**збірник наукових праць з проблем
давньої і середньовічної історії та етнології**

ВИПУСК 3

Ужгород
Поліграфцентр “Ліра”
2010

ББК 63.3(0)

УДК 94(100)

I 90

Редакційна колегія:

Вегеш М.М., д.і.н., проф. (голова)

Данилюк Д.Д., д.і.н., проф.

Зан М.П., к.і.н., доц.

Котигорошко В.Г., д.і.н., проф.

Ліхтей І.М., к.і.н., доц. (відповідальний секретар)

Мандрик І.О., д.і.н., проф.

Матьовка М.П., д.і.н., проф.

Тиводар М.П., д.і.н., проф.

Федака С.Д., д.і.н., проф.

Рецензенти:

Вовканич І.І., д.і.н., проф.

Король І.Ф., д.і.н., проф.

***Рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Державного вищого навчального закладу
“Ужгородський національний університет”
(протокол № 9, від 27 травня 2010 р.)***

*Автори статей несуть повну відповідальність
за достовірність наведених фактів, цитат, дат, географічних назв,
власних імен та інших відомостей.*

*В оформленні використано роботу
М.Сирохмана «Церква в с.Ретинне»*

© Кафедра історії Стародавнього світу
і Середніх віків ДВНЗ “УжНУ”, 2010
© Автори статей, 2010
© Ліхтей І.М., упорядкування, 2010
© Поліграфцентр «Ліра», 2010

Зміст

ДАВНЯ Й СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ

<i>Вячеслав Котигорошко.</i> УКРАШЕННЯ И ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ОДЕЖДЫ МАЛОКОПАНЬСКОГО НЕКРОПОЛЯ	5
<i>Павло Пеняк.</i> НОВІ ЗНАХІДКИ ПАМ'ЯТОК УГРІВ-МАДЯРІВ В УКРАЇНІ	22
<i>Ігор Прохненко.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОНИКНЕННЯ ПЕЧЕНІГІВ У ВЕРХНЄ ПОТИССЯ	30
<i>Ігор Ліхтей.</i> ПРОЕКТ СОЮЗНОЇ УГОДИ МІЖ ЧЕСЬКИМ КОРОЛЕМ ВАЦЛАВОМ II ТА ФРАНЦУЗЬКИМ МОНАРХОМ ФІЛІППОМ IV КРАСИВИМ	44

ЕТНОЛОГІЯ

<i>Павло Леньо.</i> ЕТНОГРАФІЯ ЧИ ЕТНОЛОГІЯ? АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙ НАУКИ	62
<i>Михайло Тиводар.</i> СПОРІДНЕНІСТЬ І СВОЯЦТВО В СІМЕЙНО-РОДИННОМУ ПОБУТІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.	68
<i>Сергій Сенько.</i> НАДБАННІ МЕТАЛЕВІ ХРЕСТИ ЗАКАРПАТТЯ: РІЗНОВИДИ, СПОСОБИ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА СИМВОЛІКА	87
<i>Василь Коцан.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРОЮ, ОРНАМЕНТАЛЬНІ МОТИВИ ВИШИВКИ ЖІНОЧИХ СОРОЧОК УКРАЇНЦІВ ТУРЯНСЬКОЇ ДОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.	100
<i>Михайло Зан.</i> ЗАКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ ЛЕГАЛЬНОЇ ТА НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	118
<i>Оксана Кичак.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ЗАКАРПАТСЬКОГО МІГРАНТА	136
<i>Ignacy Józwiak.</i> WĘGRZY NA ZAKARPACIU. Z BADAŃ TERENOWYCH W REJONIE BEREGOVSKIM	151

РЕЦЕНЗІЇ

- Igor Lixтей.* LIBRA: ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ КАФЕДРИ
ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ.І.І.МЕЧНИКОВА159
- Igor Lixтей.* VÝCHODOSLOVANSKÉ TLAČE DO ROKU 1900
V HISTORICKOM FONDE ŠTÁTNEJ VEDECKEJ KNIŽNICE
V PREŠOVE162

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

- Igor Lixтей.* МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
“НАУКОВИЙ І МИСТЕЦЬКИЙ СВІТ
ФЕДОРА ПОТУШНЯКА”164

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ170

ПРОЕКТ СОЮЗНОЇ УГОДИ МІЖ ЧЕСЬКИМ КОРОЛЕМ ВАЦЛАВОМ II ТА ФРАНЦУЗЬКИМ МОНАРХОМ ФІЛІППОМ IV КРАСИВИМ

За правління Вацлава II (1278–1305) Чеське королівство стало відігравати провідну роль у Центральній Європі. Престиж Вацлава II як монарха зміцнів також у зв'язку з його вступом восени 1300 р. на польський трон та зі здобуттям ним угорської королівської корони для свого єдиного сина – Вацлава III. Як відомо, коли хлопець не мав іще й 10-ти років (він народився 6 жовтня 1289 р.), передбачливий батько уже підшукав йому наречену. Нею стала єдина донька угорського короля Андраша III (1290–1301) – принцеса Ержибет. Обряд заручин Вацлава III з Ержибет відбувся 12 лютого 1298 р [Maráz, 2007, s.31]. Король Андраш III виявився останнім представником династії Арпадовичів на угорському троні. Він помер 14 січня 1301 р. і з його смертю династія Арпадовичів по чоловічій лінії припинилася, а королівський трон в Угорщині став вакантним. Тому угорський сейм, що зібрався в другій половині травня 1301 р. в Буді, проголосив чеського королевича Вацлава III основним претендентом на корону св.Іштвана. Відтак 27 серпня 1301 р. у Секешфегерварі Вацлав III урочисто коронувався на угорський трон. Сповідуючи при цьому угорські королівські традиції, він узяв ім'я Ласла V. Під цим іменем юний король і став правити [Petra Žitavského kronika Zbraslavská, 1884, p. 84; Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, 1976, s. 121; Perniš, 2004, s. 32-39; Vaníček, 2002, s.461].

Слід, однак, відзначити, що угорці на той час правителя вже мали. Ще в середині травня 1301 р. Естергомський архієпископ Грегор поспіхом коронував на угорського короля Карла Роберта, представника неаполітанської гілки династії Анжу. Щоправда, обряд було здійснено в полі, за мурами архієпископської резиденції, позаяк місто Естергом знаходилося в руках супротивників Карла Роберта. До того ж, Грегор не мав справжніх королівських регалій, тож увінчав голову Карла Роберта нашвидкуруч виготовленою короною, яка, звичайно, була “неповноцінною” [Perniš, 2004, s.34]. Та й Естергом не був тим містом, де традиційно проходив цей обряд. Згідно з усталеним звичаєм, коронація угорських королів відбувалася в Секешфегерварі.

Тому більшість угорських магнатів цей акт не визнала, відвернулася від Карла Роберта і, завдяки щедрим дарункам Вацлава II, підтримала

кандидатуру його сина. Втім Вацлав III (Ласло V) ніколи не правив усією Угорщиною. Його панування поширювалося лише на частину сучасної Словаччини, західноугорські комітати та околиці міст Шопроня й Буди. Саме в Буді містилася резиденція Ласла V. Зрештою, в Угорщині Ласло V був звичайним виконавцем волі свого батька й правив за допомогою радників [Maráz, 2007, s. 37].

Уперше в історії Угорщини королівський трон посів чеський юнак, представник династії Пршемисловичів. Сучасників найбільше здивувало те, що угорську корону йому вдалося здобути без війни і крові. За цією перемогою всі, звичайно, бачили короля Вацлава II, котрий у винятково стислі строки зумів об'єднати під своєю владою значну частину Центральної Європи. Тогочасним хроністам, правителям сусідніх держав та, власне, всім, хто пильно стежив за чеською зовнішньою політикою, Вацлав II здавався успішним монархом. Адже зосередити три великі королівства в руках однієї династії не вдавалося, мабуть, жодному володареві тогочасного християнського світу. Тому й не дивно, що у Вацлава II та його сина, який після коронації в Секешфегерварі перебрався до Буди, знайшлося чимало заздрісників, що плели проти них різні інтриги. Між ними особливо небезпечними були двоє: папа Боніфаций VIII (1294–1303), котрий сидів у Римі, але мав такий вплив, що посередництвом церкви міг втручатися у внутрішні справи не лише Угорщини, та німецький король Альбрехт I Габсбург (1298–1308).

Ще в 1301 р. Боніфаций VIII скасував виборче право угорської шляхти, мотивуючи це тим, що нібито Угорщина є леном престолу св.Петра. Відтак 31 травня 1303 р. Боніфаций VIII на відкритому засіданні ради кардиналів (консисторії) проголосив Карла Роберта “єдиним законним і справжнім спадкоємцем угорського королівства” [Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, 1882, nr. 1964, p. 843-846; Гергей, 1996, с.150; Vaníček, 2002, s. 462]. Невдовзі папа пригрозив церковним покаранням усім тим, хто надалі чинитиме опір утвердженню влади представника Анжуйської династії в Угорщині. Погроза папи піддати анафемі прихильників Пршемисловичів в Угорщині, тиск на тамтешнє духовенство і підкуп угорських магнатів з боку Анжу зумовили суттєву перевагу Карла Роберта. До того ж, римський понтифік звернувся до Альбрехта I Габсбурга з проханням надати допомогу молодому анжуйському принцу [Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, 1882, nr. 1965, p. 846].

Незадовго до цього, весною 1303 р., після тривалих вагань і переговорів папа нарешті визнав Альбрехта I Габсбурга німецьким королем, хоча той посів трон ще 24 серпня 1298 р. Проте тоді Боніфаций VIII від-

мовив Альбрехтові I Габсбургові у визнанні. Приводом послужило те, що Альбрехт I Габсбург нібито вбив під час лицарської сутички свого попередника Адольфа Нассау (1292–1298) і таким чином став королем. Крім того, Боніфаций VIII був незадоволений тією підтримкою, яку Альбрехт I Габсбург надавав євреям, які зазнавали гонінь з боку папства.

Та особливо дошкуляло Боніфациєві VIII те, що Альбрехт I Габсбург уклав союз із французьким королем Філіппом IV Красивим (1285–1314), котрий активно виступав проти теократичної концепції папської влади, а також поділяв його вільнодумні погляди на церкву та її права. Під час однієї зустрічі 1299 р., на якій були присутні й деякі курфюрсти, стало відомо про таємний план Альбрехта: втримати королівську корону як спадкову власність. Йшлося про шлюб Альбрехтового сина Рудольфа з сестрою Філіппа IV Красивого. Після коронації Альбрехта імператорською короною його сина Рудольфа мали обрати німецьким королем і він повинен був отримати у володіння графство Арелат [Егер, 1997, с.441]

Ще на рубежі 1295–1296 рр. між Римом і Францією став визрівати конфлікт, головна причина якого полягала у фінансових питаннях. Активізація зовнішньої політики спонукала Філіппа IV Красивого обкласти податком і французьке духовенство. Реагуючи на скаргу окремих французьких єпископів, Боніфаций VIII видав 24 (25) лютого 1296 р. буллу “Clericis laicos”, на основі якої підлягали відлученню від церкви як клірики, що погоджувалися платити податок без дозволу папи, так і миряни, які його мали збирати. Найбільш важкого удару папська булла завдала Філіппові IV Красивому, який для своїх походів у Фландрію та воєн з Англією потребував матеріальну допомогу з боку духовенства, і через своє безгрошів’я був змушений вдаватися навіть до фальшування монети. У відповідь Філіпп IV Красивий у серпні 1296 р. заборонив вивозити з Франції до Риму гроші та різного роду коштовності, зібрані як церковна десятина, що в свою чергу неабияк позначилося на прибутках папи і йому довелося відступити. Буллою “Etsi de statu” від 31 липня 1297 р. Боніфаций VIII надавав правителю право в разі потреби та для захисту королівства обкладати духовенство податками, щоправда “після поради з римським первосвященником” [Гергей, 1996, с.149; Грегоровиус, 2008, с. 958–959; Drška, 2004, s. 280–281].

У 1301 р. почався новий виток ескалації конфлікту між Боніфациєм VIII та Філіппом IV. Папа, якого ніколи не полишала думка щодо організації нового хрестового походу, уповноважив Пам’єрського єпископа Бернарда Сайссета, щоб той в якості легата звернувся до французького короля з проханням по допомогу. Прелат, однак, належав до королівських супротивників і тому надання саме йому таких повноважень не було вдалим

вибором, бо могло сприйнятися як провокація. Та й Сайссет не взяв до уваги той факт, наскільки делікатним є його доручення і під час аудієнції сказав королю, що якби той не притримував прибутки з вакантних церковних пробовств, деканатів і приходів, то Рим мав би для хрестового походу, принаймні з Франції, достатньо коштів. Самовпевнений і самолюбивий король не зміг стримати гніву і 12 липня 1301 р. викликав єпископа як свого підданого, аби той відповідав за свої слова і вчинки. Королівська рада, яка зібралася 24 жовтня 1301 р. в Санлісі звинуватила папського легата у зраді батьківщини і кинула до в'язниці.

У відповідь Боніфачій VIII 4 (5) грудня 1301 р. звернувся до Філіппа IV Красивого з буллою “*Ausculda fili*”, яка викликала невдоволення по всій Франції. Римський понтифік звинуватив Філіппа IV Красивого в тиранічному правлінні та фальшуванні монети, картав його за наругу над правами церкви, наголошував, що тільки папа має від Бога абсолютну владу над усіма королями й королівствами. Папа запрошував французьке духовенство прийти 1 листопада 1302 р. до Риму на собор для вирішення питання про реформування королівства та виправлення негідної поведінки Філіппа IV Красивого. На цей раз понтифік насправді зайшов надто далеко і задав тон важливій суперечці загального масштабу – конфронтації національної монархії з християнським універсалізмом. Папа присвоїв собі право виправдовувати чи навпаки піддавати прокляттю суверенну світську владу, незважаючи на те, здійснюється вона нечесним способом чи ні [Грегоровиус, 2008, с. 959; Drška, 2004, s.281].

Король Філіпп IV досконало знав усі тонкощі куріальної політики, і в суперечці з Боніфачієм VIII опирався на своїх легістів з південної Франції, серед яких найбільш відомий Гійом де Ногаре. Французький володар також сподівався на підтримку впливового італійського аристократичного роду Колонна. Річ у тім, що посівши апостольський престол, Боніфачій VIII віддав усі ключові посади в управлінні Папської держави членам родини Гаєтані (Каєтані), до якої належав, і таким чином зробив Колонна своїм смертельним ворогом. Чвари дійшли до того, що в 1297 р. римський понтифік прокляв та відлучив від церкви двох представників роду Колонна – кардиналів Джакомо і П'єтро Колонна, які звинувачували папу в симонії, непотизмі й деспотичному стилі правління. Організований Боніфачієм VIII “хрестовий похід” проти Колонна, які не визнали анафему, зруйнував дощенту твердиню цього роду – замок Палестрину (1298 р.). Найбільш видатні представники роду Колонна втекли за кордон, де стали активно плести інтриги проти ненависного їм Боніфачія VIII. Так, обидва кардинали Колонна згодом знайшли прихисток і підтримку у Франції [Гергей, 1996, с.149; Грегоровиус, 2008, с.948–953].

Папська булла неабияк розлютила Філіппа IV й 11 лютого 1302 р. її публічно спалили в соборі Паризької Богоматері (Нотр-Дам-де-Парі), а легата вигнали з країни з ганьбою. Французькому ж кліру Філіпп IV своїм указом заборонив їхати на собор. Відтак король та його головний радник Гійом де Ногаре зуміли налаштувати громадську думку проти папи. Вони розповсюдили підроблену папську буллу, образливу для французів, і 10 квітня 1302 р. в соборі Паризької Богоматері зібрали на нараду представників трьох станів, – рицарства, духовенства і городян, – які підтримали дії Філіппа IV Красивого. Збори таких делегатів отримали назву Генеральні штати. Це була установа, що стала прообразом сучасного парламенту [Лінч, 1994, с. 415–416, Drška, 2004, s.282].

Цікаво відзначити, що в цій ситуації французькі єпископи також стали на бік Філіппа IV Красивого, що свідчить про початки галліканізму в країні. Прелати французького короля публічно звинуватили папу в тяжких злочинах, до яких зараховувалися протизаконні вибори, ересь і мужолозтво [Лінч, 1994, с.416, Vaníček, 2002, s. 463]. Вони називали римського понтифіка самозванцем, котрий, аби зайняти апостольський престол, переконав папу Целестина V зректися в 1294 р. свого сану, завдяки чому Боніфачій VIII і посів його місце. Виходячи з цього, французькі церковні ієрархи переконували, що Боніфачій VIII є незаконним папою. Більше того, він нібито ув'язнив Целестина V у фортеці, де в 1296 р. його таємно знищив [Гергей, 1996, с.147–148].

У відповідь на всі звинувачення з боку Філіппа IV Красивого та його прелатів папа висунув та обґрунтував ідею влади й авторитету церкви. На скликаному в Латеранському палаці соборі у присутності вищих ієрархів 18 листопада 1302 р. він оприлюднив буллу “Unam sanktam”, у якій, спираючись на теологічні та юридичні аргументи, обґрунтував положення про необмежену папську владу, а ідею єдності між папою і церквою проголосив за догмат. Навіть у сфері світських справ папа має першість, “якщо земна влада помиляється”. З булли випливало, що кожний християнин західного обряду по суті повинен підкорятися папі [Бедуел, 2000, с.91, Гергей, 1996, с.151; Лозинский, 1986, с.151–152; Drška, 2004, s.282–283].

У той час, коли конфлікт між Філіппом IV та Боніфачієм VIII набував обертів, Альбрехт I Габсбург всіляко прислужувався папі. Хоча папська курія продовжувала зневажливо ставитися до нього, він невпинно переконував її у своїй відданості. І це попри те, що в 1302 р. Альбрехт I зумів здобути перемогу над трьома духовними курфюрстами та Рейнським пфальцграфом Рудольфом, а отже, здавалося безпідставним і надалі демонстративно наголошувати на своїй підлеглості престолу св.Петра. Німецький король готовий був піти на значні поступки, аби тільки до-

сягти порозуміння з папою та отримати шанси на імператорську корону. І тільки весною 1303 р., після тривалих переговорів, Альбрехт I Габсбург і Боніфацій VIII нарешті досягли згоди.

Результат перемовин було оприлюднено 30 квітня 1303 р. на засіданні папської консисторії, учасниками якого були й Альбрехтові посланці. Засідання відкрив Боніфацій VIII, який у своїй промові знову досить гостро акцентував увагу на вищості папської влади як над імператором, так і над усіма королями. За собою римський понтифік залишив право у разі потреби поширити імператорську владу й на інші народи. Щодо Альбрехта I Габсбурга, який, мовляв, був “раніше засліплений зухвалістю й необізнаністю”, то папа не вдався до суворих заходів, але з милості виправив усі недоліки Альбрехтового обрання і тепер публічно визнає його королівський титул. При цьому папа зробив висновок про те, що римсько-німецькому імператорові повинен також підпорядковуватися французький король [Krieger, 2003, s.89].

За таку заяву Альбрехтові I Габсбургові довелося дорого заплатити. Він не лише зобов’язався розірвати союз із Францією, але пообіцяв також упродовж наступних п’яти років призначати імперських вікаріїв у Ломбардії й Тоскані тільки зі згоди папи. Крім того, 13 липня 1303 р. Альбрехтові посланці були змушені від імені свого володаря скласти перед Боніфацієм VIII клятву вірності. Зміст присяги виразно відрізнявся від тієї обіцянки, яка до цього часу зазвичай давалася перед імператорською коронацією, і фактично нагадувала службову присягу сановника Папської держави. Король загалом погодився з тим, щоб римсько-німецький імператор, який в епоху Штауфенів вважався партнером курії, тепер був опущений до рівня слуги і прямого підданого папи [Krieger, 2003, s.90; Vaníček, 2002, s.464].

Отже, заради легітимності своєї влади Альбрехт I Габсбург пішов на глибоке приниження перед папою і поспішив визнати зверхність престолу св. Петра над імператорською владою. Таких значних поступок на користь папської курії не робив жодний німецький володар. Зі свого боку, ідучи на поступки папі, Альбрехт I Габсбург сподівався, що згодом його владу зможе успадкувати один із синів, і Боніфацій VIII при цьому не чинитиме жодних перешкод. Втім німецький історик Карл-Фрідріх Крієгер вважає, що своє підпорядкування папі Альбрехт I Габсбург сприймав лише як тактичний маневр і насправді не мав наміру підпадати під таку залежність. Тому васальну клятву Альбрехтових посланців папській курії, на думку вченого, не слід сприймати як ознаку глибокого занепаду могутності німецького правителя [Krieger, 2003, s.90].

Домовленість між Боніфацієм VIII та Альбрехтом I Габсбургом була спрямована, з одного боку, проти Франції, з королем якої Філіппом IV

Красивим папа мав серйозний конфлікт, а з другого – проти утвердження Пршемисловичів в Угорщині. Дві найбільші європейські універсальні сили, німецький король і папа, об'єдналися проти могутніх західних і східних сусідів, у зміцненні яких вбачали серйозну загрозу.

Усвідомлюючи ймовірність досягнення згоди між Боніфацієм VIII і німецьким королем, Вацлав II також шукав надійного союзника, який міг би надати допомогу у протистоянні з цим альянсом. Цілком логічно, що таким союзником міг стати французький король Філіпп IV Красивий. Адже для Франції, так само, як і для Чеської держави, папсько-габсбурзька угода становила неабияку небезпеку. До того ж, на той час Філіп IV Красивий був чи не найзапеклішим ворогом Боніфація VIII.

Тому Вацлав II, очевидно, і вирішив шукати підтримку саме при дворі Філіппа IV Красивого, хоча деякі члени чеської королівської ради і відраджували свого володаря від такого вчинку. Та Вацлав II стояв на своєму. Тогочасний хроніст Отакар Штирійський, який коментує наміри чеського короля укласти союз із Францією, при цьому відзначає, що, звинувачуючи німецького короля і папу в отриманні ними влади незаконним шляхом, Вацлав II сказав: “Якщо тоді разом з королем французьким виступлю проти обох облудних чільників християнства, не знаю, чи хтось нам обом, найбагатшим правителям у християнському світі, взагалі міг би наважитися протистояти”

sô weiz ich ninder anderswâ
zwêne kunige alsô rîche
als ich und der von Francriche
wer möht uns beiden widerstreben?

[Deutsche Chroniken, 1893, st. 79765, s. 1047]

Перші контакти з Францією чеський король установив, мабуть, ще на початку 1303 р. Ініціатором такого кроку виступив Вацлавів канцлер Петер з Аспельту (бл. 1240/1245 – 5.VI.1320), який, до того ж, був Базельським єпископом та імперським князем. Саме Петр з Аспельту, ймовірно, й налагодив дипломатичні стосунки між Чеським та Французьким королівствами. Очевидно, десь наприкінці травня 1303 р. Вацлав II відправив Філіппові IV Красивому проект договору, який був спрямований проти Альбрехта Габсбурга I, разом з тим, обіцяв підтримку Франції у протистоянні з папою Боніфацієм VIII [Dvořáková-Malá, 2006, s.27–34]. Документ відкидав законність прав Альбрехта I Габсбурга на німецьку королівську корону й декларував готовність до політичної розправи над ним. З цією метою чеський правитель повинен був зібрати за 100 тис. марок срібла празької ваги військо з області Тевтонії (північна Німеччина), а король Філіпп IV – з Алеманії (південно-західна Німеччина) [див додаток]. Історик

Йозеф Шуста переконаний, що посередником у цих переговорах був граф Теобальд із Пфірту, володіння якого перебували під загрозою габсбурзької експансії [Šusta, 2001, s.383–384].

Багате Чеське королівство повинно було рахуватися з тим, що роздобути таку суму буде не так просто. Про це свідчить той факт, що Вацлав II негайно взявся шукати фінансові засоби. Його союзниками в цей нелегкий час стають бранденбурзькі маркграфи з династії Асканіїв. Їм Вацлав II передав у володіння під заставу в сумі 50 тисяч марок Мейсенське маркграфство і гірниче місто Фрайберг [Malá-Dvořácková, 2004, s. 154, Šusta, 2001, s.616, Vaníček, 2002, s.466, Hádek, 2006, s.110].

З огляду на те, що текст угоди, який зберігся, відомий нам лише зі збірника формул, нез'ясованим є питання, чи власне саме в такому варіанті його було відправлено й Філіппові IV Красивому. Недипломатично гостре формулювання, на думку К.Харватової, радше свідчить про те, що документ, яким ми оперуємо, є лише проектом, підготовленим у канцелярії чеського короля, тоді як до Франції було відправлено більш поміркований варіант [Charvátová, 2007, s.197].

Проте Франція на виклик чеського короля не реагувала. Джерела не дозволяють однозначно говорити про те, що Філіпп IV Красивий не був зацікавлений у підписанні союзного договору з Вацлавом II. Очевидно, Філіпп IV Красивий, на відміну від Вацлава II, не вважав пріоритетною боротьбу проти німецького короля. Головним ворогом для нього залишався Боніфаций VIII. Мовчання Франції можна зрозуміти, якщо врахувати той факт, що угода була запропонована саме тоді, коли протистояння між Боніфациєм VIII і Філіппом IV Красивим досягло свого апогею. Як відомо, 12 березня 1303 р. на засіданні французької королівської ради було ухвалено рішення про те, що Вселенський церковний собор повинен засудити папу як злочинця і змусити його до абдикації (зречення сану) [Vaníček, 2002, s. 467].

У квітні 1303 р. Боніфаций VIII прийняв рішення про відлучення французького короля від церкви. До Франції було відправлено спеціального легата, який мав або домогтися визнання Філіппом IV Красивим папської супрематії (зверхності), або забезпечити прийняття папського рішення щодо його відлучення. Однак французькі легісти не здавалися і вперто боронили інтереси свого володаря.

Спільне засідання шляхти та прелатів, що відбулося 13 червня 1303 р. у Луврі, прийняло 29 статей, підготовлених легістом Гійомом де Плазіаком і спрямованих проти Боніфация VIII, а також уповноважило короля апелювати до Вселенського церковного собору. В результаті, суперечка набула радикального забарвлення з обох сторін і наріжним каменем стало

питання забезпечення прав світської держави проти церковного універсализму. На думку Гійома де Ногаре та інших радників, король мав довести суперечку з папою до цілковитої перемоги. Стержнем подальших дій мав стати принцип, що папа – єретик і з допомогою церковного собору його потрібно негайно усунути від влади. До такої позиції пристала більшість кліру, світських станів та університету. Отже, папа вступив у конфронтацію з усім Французьким королівством [Грегоровиус, 2008, с.960; Drška, 2004, s.283].

Та Боніфацій VIII не бажав відступати. Він відправився зі своїми кардиналами в місто Ананья, аби тут підготувати акт відлучення Філіппа IV Красивого від церкви і звільнення його васалів від клятви вірності. Однак за день до того, як 8 вересня 1303 р. мало бути виголошене прокляття, канцлер французького короля Гійом де Ногаре з допомогою римських аристократів, на чолі яких стояв Счіарра (Шіарра) Колонна, здійснили напад на Боніфація VIII. У папському палаці відбулася коротка, але кривава збройна сутичка з оточенням Боніфація VIII, в ході якої загинув вікарій архієпископа Естергомського Гергей, котрий на той час перебував тут у складі угорського посольства. Канцлер Гійом де Ногаре захопив старенького папу і, як стверджують деякі джерела, навіть побив його. Однак римляни на чолі з Орсіні звільнили Боніфація VIII з французького полону, після чого він прокляв нападників та їхнього короля. Папа урочисто повернувся до Риму, де через кілька тижнів, 11 жовтня 1303 р., помер. Одні історики вважають, що це сталося внаслідок пережитих ним хвилювань, а на думку інших – Боніфація VIII отруїли його вороги [Гергей, 1996, с.152; Грегоровиус, 2008, 961–965; Лінч, 1994, с.416; Лозинский, 1986, с.152–153]. Отже, конфлікт Боніфація VIII з Францією тривав сім років і закінчився для нього трагічно.

Якщо смерть Боніфація VIII звільнила Альбрехта I Габсбурга від усіх зобов'язань перед папською курією, то на Пршемисловичів тиск Риму не зменшився. Новим папою – Бенедиктом XI (1303–1304) став, хоча й на короткий термін, колишній легат в Угорщині Ніколо Бокассіні, вірний союзник Анжу. В умовах несприятливого становища Вацлав II став шукати шляхи для примирення з німецьким королем. Наприкінці листопада 1303 р. він відправив до Відня посольство на чолі з Петром з Аспельту, яке повинно було домовитися з Альбрехтом I Габсбургом про мир. Однак запропоновані умови були для чеської сторони неприйнятними.

Німецький король, який мав інформацію про дипломатичні переговори Чехії з Францією та, очевидно, навіть знав і зміст проекту союзної угоди, не погоджувався на жодні поступки і вимагав цілковитої покори. Він став наполягати, щоб Пршемисловичі відмовилися від Угорщини,

не визнавав за ними прав на володіння Польшею, вимагав залишити Хеб (Егер), Верхній Пфальц та Мейсен. Крім того, Альбрехт зухвало запропонував, аби Вацлав або передав йому на шість років право на прибутки з кутногорських рудників, або заплатив 80000 гривень сріблом, бо як васал імперії він, мовляв, повинен вносити її правителю десяту частину від дорогоцінних металів, яку заборгував [Petra Žitavského kronika Zbraslavská, 1884, p. 88; Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, 1976, s.125; Charvátová, 2007, s.198; Vaníček, 2002, s.468–469]. Як відзначає чеський історик З. Фіала, такий аргумент був просто вигадкою, бо цісарі раніше ніколи не отримували жодних надходжень з гірничодобувних промислів Пршемисловичів і Альбрехт тією мерзенною брехнею лише приховував власну жадобу до казкових срібних багатств Кутної Гори, міста, котре на той час сягнуло вершини своєї слави [Fiala, 1975, s.212–213].

Переговори закінчилися наприкінці 1303 р. безрезультатно. Чеський король, звичайно, усі домагання Альбрехта I Габсбурга відкинув, і тоді останній став його залякувати. В травні 1304 р. Альбрехт I Габсбург наклав на Пршемисловичів імперське прокляття, тобто “позбавив влади в Чехії” Вацлава II та його нащадків й розпочав приготування до війни з ними [Vaníček, 2002, s.469]. На думку К.Харватової, імперську клятву проти Вацлава II було, очевидно, оприлюднено наприкінці червня 1304 р. на імперському з’їзді у Франкфурті-на-Майні [Charvátová, 2007, s.198]. Крім того, Альбрехт пообіцяв підтримку угорським прихильникам Карла Роберта, вербував жовнірів, вів переговори з німецькими князями, переконуючи їх у необхідності організації походу проти чеських Вацлавів. З виступом Альбрехта Габсбурга антипршемисловська коаліція зміцніла, тоді як опора влади Ласла V в Угорщині неухильно звужувалася. Юного короля покинуло чимало впливових магнатів. Тоді Вацлав II усвідомив необхідність у допомозі синові. Останнім поштовхом до такого кроку стала домовленість між Габсбургами та Карлом Робертом [Třeštík, 2001, s.307].

Наприкінці травня 1304 р. чисельне й добре озброєне чеське військо вирушило до Угорщини і в червні зайняло м. Естергом. Потім на Ракоському полі, біля Буди, Вацлав II зустрівся зі своїм сином [Charvátová, 2007, s.205–206, Šusta, 2001, s.411]. Чеський володар пробув в Угорщині майже два місяці. Він намагався, передусім, підтримати владу свого сина військовими силами та фінансовою допомогою. В Угорському королівстві Вацлав II жив в очікуванні битви з Карлом Робертом, яка так і не відбулася. Річ у тім, що прихильники Анжуйської династії не дочекалися допомоги від Альбрехта I Габсбурга, а тому не були зацікавлені у військовому зіткненні. Аби зміцнити становище Ласла V було вирішено повторно здійснити обряд його коронації. Позаяк місто Секешфегервар, де, згідно з усталеною

традицією, проходила коронація угорських королів, на той час захопила ворожа сторона, то це урочисте дійство відбулося в Буді, в костелі Діви Марії. Молодший Пршемислович знову став перед вітарем у плащі св. Іштвана зі всіма традиційними інсигніями. Та після того, як корона св. Іштвана увінчала голову Ласла V вдруге, його влада почала втрачати ґрунт під ногами [Charvátová, 2007, s.206].

Здійснюючи похід в Угорщину, чеський король, звичайно, прагнув зберегти усі володіння, що було марною справою. Намагання відстояти для Ласла V корону св. Іштвана зазнало краху і в серпні 1304 р. правитель Чехії та Польщі забрав юного нащадка додому. Із собою Пршемисловичі взяли також угорські королівські регалії. А для певності захопили в заручники й частину угорських магнатів. Управління країною Вацлав II довірив Яношу Кесері [Petra Žitavského kronika Zbraslavská, 1884, p.85; Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, 1976, s. 123; Hádek, 2006, s. 118; Charvátová, 2007, s. 206–207]. В результаті, чеська влада в Угорщині самоліквідувалася.

Значно важливішим з огляду на ситуацію було те, чим закінчиться збройне зіткнення Вацлава II з Альбрехтом Габсбургом. Останній, через фінансову неспроможність та труднощі з організацією війська, вступив у володіння Вацлава II аж наприкінці вересня 1304 р. й розташувався в околиці Чеських Будейовиць. Там до Альбрехта I Габсбурга приєдналися загони його сина, австрійського герцога Рудольфа, та допоміжні угорські підрозділи. Упродовж трьох днів ці війська грабували південну й центральну Чехію, очікуючи на вирішальну битву, якою німецький король прагнув переможно завершити свій похід. Та Вацлав II розгадав намір нападника і обрав тактику так званої “маневреної війни”. Тоді Альбрехт I Габсбург вирушив на Кутну Гору, срібні копальні якої не без підстав вважав ключем до оволодіння Чехією [Petra Žitavského kronika Zbraslavská, 1884, p. 88–89; Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, 1976, s.125–126].

Військо німецького короля підійшло до Кутної Гори 18 жовтня 1304 р. і взяло місто в облогу. І хоча укріплення довкруг Кутної Гори було зведено нашвидкуруч, Альбрехт I Габсбург так і не зміг її захопити. У Кутній Горі було розміщено залогу, яка успішно боронила місто. Коли ж 22 жовтня сюди підійшло основне чеське військо, ворог уже зняв облогу Кутної Гори. Як відзначає Петр Житавський, рудокопи випустили до Малешовського потоку отруйний срібний шлак і в стані німецького рицарства, котре брало звідси воду, спалахнула епідемія дезинтерії [Petra Žitavského kronika Zbraslavská, 1884, p. 89; Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, 1976, s. 126]. Це, очевидно, змусило Альбрехта I Габсбурга негайно покинути Кутну Гору, а відтак – і Чехію. У перший день листопада 1304 р. він

був уже в австрійських володіннях. Через голод, хвороби та холод імперське військо зазнало значних втрат.

Похід проти Чеського королівства, що так довго готувався і на який покладалися великі сподівання, закінчився поразкою. Навіть ті з тогочасних хроністів, які найбільше прославляли Альбрехта і найгучніше глузували з боягузтва чеського короля, погоджувалися, що з потужної збройної виправи власне повернулися жалюгідні рештки. Чи не єдиним “успіхом” німецького короля стало страшне спустошення деяких чеських територій. Звістка про це долетіла аж до далекої Флоренції і спонукала Данте Аліг’єрі в останній частині своєї “Божественної комедії”, що має назву “Рай”, дорікнути Альбрехтові I Габсбургові за його негідний вчинок такими словами:

Затямлять там Альбертове діяння,
Як він скерує крила у ганьбі

I празькі землі дасть на плондрування [Данте, 2001, с.429].

Та боротьба між німецьким правителем Альбрехтом I Габсбургом та чеським і польським королем Вацлавом II тривала й надалі. На початку липня 1304 р. в Перуджі помер папа Бенедикт XI, який шукав шляхи до примирення з Філіппом IV Красивим, і знову спалахнула багатомісячна запекла боротьба за престол св. Петра між французькою стороною та послідовниками Боніфация VIII, які прагнули до відплати за злочин, вчинений в Ананї. Французький король був змушений зважати на те, що папою може стати хтось із його ворогів, який відновить союз із Альбрехтом I Габсбургом, спрямований проти нього. А поки Альбрехт I Габсбург загрузнув у Чеському королівстві, то Філіпп IV Красивий ловив момент, аби поширити свою владу в імперських землях Лотарингії та навіть замірявся на Верден. Настала слухна нагода для відродження ідеї чесько-французької угоди і в Празі це, очевидно, відразу усвідомили. Якраз тоді, коли Альбрехт облягав Кутну Гору, з Чехії до Франції інкогніто вирушив канцлер Петр з Аспельту, аби домовитися про укладення нового антигабсбурзького союзу з Філіппом IV Красивим [Грегоровиус, 2008, с.966–968; Šusta, 2001, s.437–438].

Та й на цей раз щастя відвернулося від чеської місії. Хоча Петр з Аспельту пробирався лише кружними шляхами, вороги уважно стежили за кожним його кроком, позаяк добре знали, що Базельський єпископ схильний до будь-яких несподіваних вчинків. У Швабії чеського канцлера схопили габсбурзькі васали – пан зі Сарганцу та пан із Монтфорту. Від нього було відібрано грамоти Вацлава II для французького короля Філіппа IV Красивого, в яких чеський король намагався воскресити ідею спільної боротьби проти Альбрехта I Габсбурга. Незважаючи на те, що Петр з Аспельту був церковним прелатом та імперським князем, Габсбурги кинули його за ґрати. За життя Вацлава II він так і не зумів повернутися до Чехії.

Найвідданіший Вацлавів порадник Петр з Аспельту провів в ув'язненні кілька місяців, звідки був звільнений аж улітку 1305 р. після виплати викупу у сумі 8 тисяч марок срібла [Šusta, 2001, s.438; Charvátová, 2007, s. 211; Hádek, 2006, s.120, Krieger, 2003, s.94]. На той час Вацлава II вже не було в живих: він зляг із тяжкою формою туберкульозу і 21 червня 1305 р. помер [Лесны, 1990, с. 34-35; Charvátová, 2007, s.217]. Місія до Філіппа IV Красивого так і залишилася незавершеною, союз між Чеським королівством і Францією, якого так прагнув Вацлав II, укладено не було.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бедуел Г. Історія церкви / Гі Бедуел; [пер. з франц. Г.Григорович]. – Львів: Свічадо, 2000. – 296 с.
2. Гергей Е. История папства / Енё Гергей; [пер. с венгр. О.В.Громова]. – М.: Республика, 1996. – 463 с.
3. Грегориус Ф. История города Рима в Средние века (от V до XVI столетия) / Фердинанд Грегориус; [пер. с нем. М.Литвинова, В.Линде, В.Савина] – М.: АЛЬФА-КНИГА, 2008. – 1280 с. – (Полное издание в одном томе).
4. Данте Алиг'єри. Божественна комедія: [поема] / Алиг'єри Данте; [пер. з італ. і коментарі Є.А.Дроб'язка]. – Харків: Фоліо, 2001. – 607 с.
5. Егер О. Средние века / Оскар Егер. – СПб: “Специальная Литература”, 1997. – 824 с. – (Всемирная история, т.2).
6. Лесны И. О недугах сильных мира сего. (Властины мира глазами невролога). – Прага: Издательство “Графит”, 1990. – 184 с.
7. Лінч Джозеф Г. Середньовічна церква. Коротка історія / Джозеф Г Лінч; [пер. з англ. В.Шовкуна] – К.: Основи, 1994. – 492 с.
8. Лозинский С.Г. История папства /Самуил Горациевич Лозинский. – 3-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 382 с.
9. Codex juris Bohemici. – Praga: I.L. Kober, 1867. – Tomus I. Aetatem Přemyslidarum continens / Opera Hermenegildi Jireček. – 447 p.
10. Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters / Nach den Abschriften Franz Lichtensteins herausgeben von Joseph Seemüller. – Hannover: Hahnische Buchhandlung, 1893. – Tomus V. Pars II. Ottokars Österreichische Reichschronik. – S. 722–1439. – (Monumenta Germaniae Historica).
11. Drška V. Dějiny středověké Evropy / Václav Drška, Dana Picková. – Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml, 2004. – 368 s.
12. Dvořáčková-Malá D. Petr z Aspeltu mezi Přemyslovci a Lucemburky / Dana Dvořáčková-Malá // Ve znamení země Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc. / Sest. Březina Luděk, Jana Konvičná, Jan Zdichynec. – Praha: Casablanca, 2006. – S. 27–34.
13. Fiala Z. Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995–1310 / Zdeněk Fiala. – [Vyd. 2., dopl.]. – Praha: Nakladatelství Svoboda, 1975. – 245 s.

14. Hádek C. Konec Přemyslovců v Čechách / Cyril Hádek. – Praha: Akropolis, 2006. – 208 s.
15. Charvátová K. Václav II. Král český a polský / Kateřina Charvátová. – Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2007. – 352 s. – (Edice Velké postavy českých dějin / svazek 7).
16. Krieger K.-F. Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218–1291) do Fridricha III. (1415–1493) / Karl-Friedrich Krieger. – Praha: Nakladatelství Argo, 2003. – 256 s. – (Edice dějiny Evropy / svazek 4).
17. Malá-Dvořáčková D. Braniboři v Čechách a zjetí Václava II. (Česko-braniborské vztahy ve 13. století) / Dana Malá-Dvořáčková // Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14. – 16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze / Uspořádaly Lenka Bobková, Jana Konvičná. – Praha, 2005. – S. 129–158.
18. Maráz K. Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně / Karel Maráz. – České Budějovice: Veduta, 2007. – 162 s.
19. Perniš J. Svatoštesfanská koruna na dražbě ambícií. Anjouovci v zápase dynastií o dědičstvo Arpádovců (1290–1310) / Jaroslav Perniš. – Martin: Vydavatelství Matice slovenskej, 2004. – 96 s.
20. Petra Žitavského kronika Zbraslavská // Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého péčí “Spolku historického v Praze”, pořádáním Josefa Emlera. – Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884. – Díl IV. Kronika Zbraslavská. Výpisy z rozličných kronik s nekolika zápisy Zbraslavskými. Kronika Františka Pražského. Kronika Beneše Krabice z Weitmile / K vydání upravil Josef Emler. – P. 3–337.
21. Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. – Pragae: Typis Grégerianis, 1882. – Pars II. Annorum 1253–1310 / Opera Josephi Emler. – 1483 p.
22. Šusta J. Dvě knihy českých dějin. Reprint druhého vydání 1926 / Josef Šusta. – Praha: Nakladatelství Argo, 2001. – Kniha první. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300–1308. – 540 s.
23. Třeštík D. Králové a knížata zemi Koruny České / Dušan Třeštík, Jaroslav Čechura, Vladimír Pechar. – Praha: Nakladatelství Rybka Rublishers, 2001. – 416 s.
24. Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české / Vratislav Vaníček. – Praha–Litomyšl: Nakladatelství Paseka, 2002. – Svazek III. 1250–1310. – 760 s.
25. Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae / Překlad František Heřmanský, verše přeložil Rudolf Mertlík, historická revize Zdeněk Fiala, spolupráce Marie Bláhová. – 2. opravené vydání. – Praha: Svoboda, 1976. – 598 s.

**Foedus inter Wenceslaum II. et regem
Franciae contra Albertum regem Romanorum**

1303.

(публикується за виданням: *Codex juris Bohemici. – Pragae: I.L. Kober, 1867. – Tomus I. Aetatem Přemyslidarum continens / Opera Hermenegildi Jireček. – N.105. – P. 441 – 442*)

Nos Wenceslaus Dei gratia rex Bohemia et Poloniae.

Notum esse volumus universis praesentes inspecturis, quod nos cum illustri et magnifico domino Philippo Francorum rege, in sinceritate dilectionis et amicitiae specialis vivere cupientes, ad talis cum eo devenimus foederis unionem:

I. Quod contra quemlibet hominem cujuscumque fuerit conditionis, dignitatis et status, et specialiter ac nominatim contra Albertum, qui pro rege Romanorum se gerit, ut nos et praedictus rex firmiter ab imminentibus utrilibet nostrum ab eo periculis nos salubriter praeservemus, promissimus et promittimus cum omni nostra potentia per totum dicti Alberti vitae tempus nos fideliter adjuvare.

II. Ita quod ex nunc statim uterque nostrum, non quaesita vel exspectata alia monitione vel requisitione alterius, ipsius se manifestum inimicum ostendat et actualiter eum, fautores et adjuutores ejus pro cunctis suis viribus impediatur et impugnet, nec alteruter nostrum ab ipsorum impugnationibus desistat sine alterius beneplacito et consensu per ejus literas, cujus inter nos consensus habendus et quaesitus fuerit, apparente.

III. Et ut contra praedictum Albertum tam praedictus rex Francia quam nos possimus eo ferventius et potentius nos fovere, promittimus ultra illos omnes homines quos in nostris regnis et dominiis obtinebimus, stipendiarios de Teutoniae partibus pro centum millibus marcarum argenti ponderis Pragensis, inclusis in illam summam illis stipendiariis quos jam de dictis Teutoniae partibus convenimus, convenire et aquirere infra hinc et festum beati Jacobi apostoli. Ipse etiam rex Francia ultra illos homines, qui suo dominio sunt subjecti, stipendiarios de Alimania, qui ipsius domini confinibus sunt vicini, pro centum etiam millibus marcarum argenti ejusdem ponderis usque ad praedictum festum convenire promisit, ut tam nos cum nostris quam ipse rex Francia cum suis stipendiariis contra praedictum Albertum nos melius et potentius prout praemisimus adjuvemus.

IV. Promittimus insuper, salva in omnibus Apostolicae sedis reverentia et cultu christianae fidei, quam profiteamur et colimus sicut quilibet veri christianae fidei professores, quod si ejusdem sedis antistes cum praedicto rege Francia, amico nostro carissimo, in concordia vivere secumque amicabiliter stare noluerit et ad ejus dispendia se contulerit, nos una cum domino illustre rege Ungariae Wenceslao filio nostro, toto posse defensionem insitemus ipsius, sibi ad hoc omnem favorem, quem poterimus, impendemus, et his omnibus impeditionem toto posse praestabimus, per quae contra eum idem Apostolicae Sedis antistes robur accipiat, vel ad offendendum suae fortificationis hab-

eret augmentum. Ipse etiam rex Franciae et pro praedicto filio nostro, si ipse summus pontifex nobiscum et cum filio nostro praedicto amicabiliter stare noluerit vel ad nostra vel dicti filii nostri dispensia se converterit, promisit facere illud idem.

Praemissa autem et singula promissa nostra servare, tenere et adimplere, ac contra ea non venire nec facere promittimus, data et praestita super hoc juramenti nomine regis fide nostra.

In cujus rei testimonium est.

Угода між Вацлавом II та королем Франції проти Альбрехта короля Римського

1303.

(українською мовою публікується вперше; переклад з латини Ігоря Ліхтея, заг. ред. Олександри Яцків за виданням: Codex juris Bohemici. – Pragae: I.L. Kober; 1867. – Tomus I. Aetatem Přemyslidarum continens / Opera Hermenegildi Jireček. – N.105. – P. 441–442)

Ми, Вацлав, з Божої ласки король Богемії і Польщі.

Ми, особисто присутні, хочемо, щоб було відомо всім, тому що ми, прагнучи з вельмишановним і знатним паном Філіппом, королем французів, жити в щирості, любові і особливій дружбі, дійшли до такої угоди:

I. Щоб проти кожної людини, якого б вона не була стану, звання і статусу, і особливо та поіменно проти Альбрехта, який видає себе за короля римського, щоб ми і згаданий король надійно вбереглися від майбутніх небезпек, які [загрожують] нам обом з його боку, ми пообіцяли і обіцяємо з усією нашою силою вірно допомагати один одному протягом всього часу життя названого Альбрехта.

II. Таким чином, віднині негайно продемонструє кожний з нас обох без зволікань за будь-якої нагоди вороже ставлення до нього і буде відразу ж зі всіх сил перешкоджати і нападати на нього, на його союзників і помічників, і також ніхто з нас обох не припинить напади без згоди іншого з допомогою листа, яким буде між нами досягнуто порозуміння.

III. І щоб проти згаданого Альбрехта, як згаданий король Франції, так і ми змогли йому гарячіше і сильніше дошкуляти, більше того, ми обіцяємо, крім всіх тих людей, яких маємо у наших королівствах і володіннях, зібрати [ще] найманців із Тевтонії на суму сто тисяч марок срібла празької ваги, і додати включно до тієї кількості тих найманців, яких ми вже з названих частин Тевтонії збрали, вже до дня святого апостола Якова. Також сам король Франції пообіцяв наwerbувати, крім тих людей, які є підданими у його володіннях, найманців з Алеманії, яка межує з його володіннями, також за сто тисяч марок срібла тієї ж ваги до згаданого свята, щоб ми, як про це передбачено, з нашими, а король Франції – зі своїми найманцями, сильніше і краще допомагали проти згаданого Альбрехта.

IV. Крім того, не порушуючи пошани до апостольського престолу і поклоніння християнської віри, яку признаємо, визнаючи як істинну вчительку християнської віри, обіцяємо, що якби цього престолу настоятель зі згаданим королем Франції, нашим найдорожчим приятелем, не хотів жити у злагоді чи бути з ним у дружніх стосунках, і якщо б він заподіяв йому шкоду, [то] ми разом із паном, вельмишановним королем Угорщини, нашим сином Вацлавом, спрямуємо весь захист на нього, щоб всю прихильність, яку ми зможемо додамо і собі до цього, і цим усім ми будемо робити перешкоду скільки можна, якщо б проти нього той же настоятель апостольського престолу застосував би силу чи шукав би привід для пошкодження його укріплення. Також сам король Франції і щодо згаданого сина нашого, якщо б не хотів понтифік з нами і нашим згаданим сином бути в дружніх стосунках, чи якби намагався завдати збитків нам або названому нашому синові пообіцяв чинити так само.

Відтак обіцяємо домовленості і кожному окремо обіцянки наші, дані і виконані під час цієї присяги іменем короля нашої віри, зберігати, тримати і виконувати, а також проти них не виступати.

На підтвердження цієї справи є.

РЕЗЮМЕ

Igor Likhтей (Ужгород)

ПРОЕКТ СОЮЗНОЇ УГОДИ МІЖ ЧЕСЬКИМ КОРОЛЕМ ВАЦЛАВОМ II ТА ФРАНЦУЗЬКИМ МОНАРХОМ ФІЛІППОМ IV КРАСИВИМ

У статті висвітлено спроби чеського і польського короля Вацлава II укласти союзу угоду з французьким правителем Філіппом IV Красивим. Автор відзначає, що в особі французького монарха Вацлав II сподівався знайти надійного союзника, який зміг би надати йому допомогу у протистоянні з папою Боніфацієм VIII та німецьким королем Альбрехтом I Габсбургом. Однак всі намагання Вацлава II зблизитися з Філіппом IV Красивим не увінчалися успіхом. Причину невдачі, на думку дослідника, слід шукати в тому, що Філіпп IV Красивий зумів власними силами розправитися з папою, а боротьбу проти Альбрехта I Габсбурга не вважав пріоритетною.

Ключові слова: Чеське королівство, династія Пршемисловичів, папська курія, Священна Римська імперія, німецький король, французький король, Угорське королівство, проект союзу угоди.

SUMMARY

Ihor Likhтей (Uzhhorod)

UNION TREATY PROJECT BETWEEN THE CZECH KING VACLAV II AND THE FRENCH MONARCH FILIP IV NICE

The article explains the attempts of the Czech and Polish king Vaclav II to conclude a Union Treaty with the French monarch Fillip IV the Beautiful. The author notes that Vaclav II expected to find a reliable ally in the person of the French monarch who would help him in his confrontation with the Pope Boniface VIII and German king Albrecht I Habsburg. But all the attempts of Vaclav II for closer contact with Fillip IV the Beautiful were unsuccessful. As to the mind of the investigator, the reason of failure could be in the fact that Fillip IV the Beautiful was able to deal with the Pope by his own might and thought the struggle against Albrecht II Habsburg to be of no priority.

Key words: Czech kingdom, Prshemyslovyeh dynasty, Papal curia, Holy Roman Empire, German king, French king, Hungarian kingdom, Union treaty Project.